

УДК 725.87

С. О. Ніканоров,
кандидат архітектури,
доцент каф.основ архітектури і архітектурного проектування КНУБА

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ СПОРУД НА ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТАХ ПРИ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСАХ

Анотація: в статті розглянуто види та приклади використання мобільних споруд на туристичних маршрутах при рекреаційних комплексах.

Ключові слова: бунгало, трейлери, блоковані будинки, притулок, хижка, водно-туристичний комплекс, флотель, флотокемпінг, мотель, автотуристські установи, кемпінг, трейлерний парк.

Особливість житлової структури рекреаційного закладу – наявність різних за типом та рівнем комфорту приміщень для проживання та обслуговування рекреантів. Житлова структура при водно-туристичному комплексі (ВТК) може влаштовуватись у вигляді готелю або зблокованих будинків для тимчасового проживання туристів і обслуговчого персоналу.

ВТК відноситься до стаціонарних споруд з високим рівнем комфорту, його слід розташовувати у найбільш сприятливих ландшафтних умовах приморського узбережжя, ізольованих від різних джерел шуму (транспортні магістралі, громадські центри, спортивні зони), крім того, необхідним є урахування вітрового режиму, особливо на територіях Причорноморського узбережжя України.

Поєднання у зонах ВТК стаціонарних і нестаціонарних, цілорічних і сезонних, більш чи менш комфортабельних споруд дозволяє збільшити місткість ВТК, урізноманітнити рекреаційну забудову, сформувати єдину систему обслуговування.

Використання в туризмі індивідуальних транспортних засобів - автомобілів, мотоциклів, катерів, човнів - вплинуло на розвиток кемпінгово-мотельного туризму. Перші мотелі були побудовані в США ще в кінці 20-х років ХХ ст., а кемпінги з'явилися в 30-х роках як сезонні установи (англ. *camping* від *camp* - розташовуватися табором). В кінці 50-х років у США функціонувало вже 60 тис. автотуристських установ. У цей період акціонерне товариство готелів (НСА) розробило два типи мотелів («Чартерхауз») - багатоповерховий і малоповерховий (1-2 поверхи), з можливістю розміщення в різних умовах місцевості. Запропоновано також комбіноване використання високих і низьких будівель, що забезпечує різноманітність типів номерів і взаємозв'язку «стоянка автомобіля - номер». Приміщення громадського

харчування мають у своєму розпорядженні біля в'їзду на територію мотелю та зблоковані з багатоповерховим будинком мотелю, створюючи зручності як для проживаючих, так і для відвідувачів. Одноповерхові житлові павільйони розміщуються по периметру території, утворюючи внутрішній дворик-сад з дитячим майданчиком і плавальним басейном.

Вимога мобільності в туризмі призвела до розвитку системи установ автотуризму: мотелів, кемпінгів, трейлерних парків, що розміщуються на туристських маршрутах, які проходять по автомагістралях.

Мотель - автотуристська установа готельного типу цілорічної експлуатації, призначена для тривалого проживання з повним комплексом послуг культурно-побутового та технічного обслуговування.

Кемпінг - автотуристська установа сезонної експлуатації з обмеженим набором послуг культурно-побутового і технічного характеру, призначена для короткочасного проживання в стаціонарних будиночках або наметах.

Трейлерні парки - автотуристська установа сезонної експлуатації, призначена для тривалого проживання автотуристів, що подорожують на караванах, кемперах і ротелях. Залежно від місця розташування на маршруті розрізняють установи автотуризму транзитного, кінцевого і комбінованого типу. *Транзитні* установи автотуризму призначені для короткочасного відпочинку в дорозі; *кінцеві* - для тривалого перебування; *комбіновані* можуть використовуватися як для тривалого, так і для короткочасного перебування. Так, на автотрасі Київ-Харків розміщуються: транзитний мотель-кемпінг «Зелена діброва» в Полтаві; кінцевий мотель-кемпінг у Харкові. Одночасно мотель-кемпінг у Харкові, розташовуючись на автостраді Москва-Сімферополь, є транзитним типом автоустанови.

В кінці 50-х років в США, Великобританії, Франції для проведення літнього відпочинку стали використовувати пересувні кабіни-вагони - трейлери (анг. *trailer* від *trail* - тягнути). У США були розроблені різні види трейлерів - від простого вагона-причепа до добре обладнаної квартири.

Трейлер як пересувне житло на колесах визначив появу мобільних споруд для літнього відпочинку. Мобільні споруди вперше з'явилися у народів, що ведуть кочовий спосіб життя. Для перших мобільних будівель використовували шкури тварин або повсть, натягнуті на дерев'яний каркас. Намети, шатри, кибитки, вози застосовували для влаштування військових таборів під час завойовницьких походів ще в давні століття. У середні століття для проведення ярмарків, базарів, циркових і театральних вистав зводили збірно-розбірні споруди. Потреба в таких спорудах з'явилася в 50-х роках минулого століття у зв'язку з розвитком масового літнього відпочинку. Так, на виставці в Цюріху в 1958 р. був представлений маленький збірно-розбірний будиночок для туристів.

Вперше такий будинок (рис. 2.1) був побудований в 1956 р. в Валлісі (Швейцарія). Він являє собою призму трикутного перерізу («Тригон»), одна з площин якої може підніматися і опускатися, перетворюючись на терасу перед застеленою стіною будинку. Будинок складається з житлової кімнати на 6 спальних місць, кухні-ніші, санвузла, комори [3].

Мобільні споруди у вигляді пересувного збірно-розбірного літнього будинку, що транспортується за допомогою спеціальних засобів на підготовлений майданчик, отримали розвиток в 70-х роках у США, Великобританії, Швеції, Німеччині, Франції в різних конструктивних рішеннях і видах матеріалів. Наприклад, у Франції розробили осередки, що складаються з двох основних елементів: один утворює підлогу, стелю та опорний пілон, інший - фасадний, з віконними або дверними прорізами або суцільний без отворів. Пересувний будинок для заміського відпочинку у Великобританії з відкидними і обертовими площинами обладнаний усіма інженерно-технічними пристроями. У США розробили проект літнього багатоповерхового будинку «Інтерпод» з конструктивною основою (залізобетонний стовп з консолями), на яку кріплять легкі житлові осередки з повним обладнанням та меблями.

При проведенні тривалих туристичних маршрутів для ночівлі або добового відпочинку туристам надаються об'єкти тимчасового проживання – бунгало або блоковані будинки.

У туризмі під *бунгало* (в туристичних каталогах у місці зірковості пишеться *HV-1/2/3*) розуміються невеликі котеджі, відокремлені від основної будівлі рекреаційного закладу. В ньому може бути декілька поверхів, які займає одна сім'я.

Мобільні блоковані будинки, призначені для тимчасового проживання або ночівлі (це залежить від програми туристичного походу), створені набором планувальних блоків (рис. 3). Блок являє собою одну, дві або більше квартири із загальним входом. Блок-квартира може розташовуватись в одному або двох рівнях. Планування квартири, розміщення віконних прорізів і входів вирішуються таким чином, щоб при формуванні будинку була можливість зсуву, повороту окремих блоків один відносно одного.

Блоковані будинки можуть бути розраховані на проживання двох і більше сімей. Прийом блокування в одному об'ємі декількох житлових секцій дозволяє отримати суттєву економію будівельних та експлуатаційних витрат. До пересувних споруджень для туристських таборів відносяться також, мобільні спальні осередки (рис. 2.2) і деякі збірні споруди для відпочинку, наприклад «Тригон» (рис. 2.1).

При розміщенні *стаціонарних блокованих будинків*, важливим моментом є й компактна пляма забудови, яка дозволяє зекономити площу ділянки. Кожна з

секцій являє собою комфортабельну квартиру, розраховану на одну сім'ю. Як правило, вона вирішена у двох рівнях, один з яких мансардний; є вбудований гараж або навіс для машини. Найширше застосування багатосімейні будинки для тимчасового проживання або ночівлі мають при комплексній забудові територій, наприклад, при будівництві котеджних комплексів (кемпінгів) при рекреаційних закладах (рис. 1)

При рекреаційному закладі у житловій структурі, призначеній для короткочасного відпочинку (туристський притулок, хижка, розташовані на туристичних маршрутах), передбачається неповний санвузол (душ, умивальник, або тільки умивальник та унітаз) [1, 3, 5].

При створенні сезонних мобільних споруд відпочинку використовували не тільки традиційні матеріали (цегла, залізобетон), але і нові будівельні матеріали на основі пластмас, відходів паперового виробництва. Можливості застосування пластмас були продемонстровані в 70-х роках на постійно діючій виставці будинків з пластмас у Люденшейде (Німеччина). Серед експонатів були представлені споруди для літнього заміського відпочинку і туризму: швейцарський заміський будиночок «Рондо», система будинків «ДО» («зроби сам»), фінський будинок для відпочинку «Футуро», житловий будинок-купол для туристів. Основна конструктивна ідея таких споруд - індустріальний підхід, використання стандартних елементів і легких огорожувальних конструкцій, що виготовляються заводським способом. У Каліфорно (США) запропонували збірно-розбірні житлові осередки для будинків типу «Плейдом», основна конструкція якого - звід-оболонка з складчастих поліуретанових елементів і скловолокнистою панелі.

У 70-х роках у зарубіжній практиці будівництва сезонних споруд стали застосовувати клеєну фанеру і матеріали на паперовій основі. Так, в літніх будинках мотелю «Генрієта» (США) огорожувальні конструкції виконані з фанери. Конструкції каркасних літніх будинків для відпочинку у Франції виконані з пакувального картону, з'єданого нейлоновими нитками; зовнішні стіни являють собою картонні трикутні панелі з заповнювачем; покриття - просочений картон та пластмасова плівка, вікна і двері - з прозорої пластмаси із застібкою на блискавці.

Використання клеєних фанерних панелей для будівель літнього відпочинку було продемонстровано в конкурсних проектах у Москві в 1981 р. Мета конкурсу - створення проектів, що забезпечують індустріальність конструктивних рішень спальних корпусів для сезонного відпочинку. Запропонована різноманітність спальних осередків (призматичні, кубічні, трапецієподібні) дозволяла створювати оригінальні об'ємно-просторові рішення житлових корпусів. Своєрідність і привабливість архітектурного вигляду

визначалися фактурою і кольором панелей («Помаранчева призма», «Синій кубик»), розкриттям фасадів на природу лоджіями, балконами, терасами.

У 80-х роках в конструкціях пересувних сезонних закладів відпочинку з'явилися нові об'ємно-просторові рішення - мобільні об'ємні блоки (рис. 2). Це споруди контейнерного типу повного заводського виготовлення, обладнані вбудованими меблями та санітарно-технічними пристроями. Будівництво рекреаційних будівель з мобільних об'ємних блоків отримало розвиток у Канаді, США, Франції, Японії, Німеччині, Великобританії. Проводилися експерименти з виготовлення мобільних блоків в Росії, Польщі, Румунії.

Житлова структура у складі ВТК є основним елементом у композиції комплексу та, крім місць постійного проживання, має місця тимчасового проживання, які при проходженні туристичного маршруту можуть бути влаштовані у вигляді готелю, кемпінгів або мобільних споруд.

Вибір типу туристського закладу визначається також способом пересування на маршруті. Для пішохідного маршруту головним туристським закладом є *туристська база*, проміжним – *притулок і хижка*; для автомобільного маршруту головними є *мотелі та кемпінги*, проміжними можуть бути *трейлерні парки*; для водного маршруту головні – *ботелі*, проміжні – *флотокемпінги* [2, 3].

Пересувні мобільні туристські установи, що розміщуються на акваторіях, вплинули на розвиток водного туризму. На початку 60-х років бум водного туризму був викликаний появою більш дешевих суден для прогулянок з пластичних матеріалів. Це вимагало створення додаткових портів і човнових паркінгів. У США з цією метою від моря були проведені канали-лагуни - *марини*. У Франції знайдено нові принципи поєднання сезонного житла, водного спорту та зберігання прогулянкових суден. Так, в портах Сент-Максима (поблизу курорту Сен-Тропе на Середземному морі) і Довіль-сюр-Мер (Ла-Манш, Франція) в центрі водного масиву розташовані будинки для проживання, оточені портовими причальними пристроями. Комплекс водного туризму включає будинку для проживання і човни для організації активного відпочинку.

У середині 60-х років були розроблені перші фантастичні проекти створення незвичайного середовища відпочинку на воді, під водою, під землею, у космосі. Це проекти плавучих міст-воронок системи Інтерполіс, які пропонується впровадити в заболочених районах; проекти міста-поплавця для розселення в океані. Наприклад, порт Камарг (Франція) був побудований на заболоченій рівнині.

На початку 70-х років в зарубіжній практиці з'явилися плавучі туристські споруди (рис. 4), що розміщуються на баржах, дебаркадерах. Основою

конструкції дебаркадера служить тонкий залізобетонний корпус прямокутного або трапецієподібного перерізу. Вперше такі залізобетонні конструкції вантажних судів з'явилися ще в 40-х роках. Наприклад, плавуча туристська база в Швейцарії з п'ятиповерховою надбудовою має трапецієподібний залізобетонний корпус; плавуче туристське установа в Греції в затоці Саронікс запроектовано у вигляді півсфери, виконаної з тонкого залізобетону.

У 70-х роках значно розширилася типологія туристських установ, пов'язаних з водним спортом і відпочинком: ботель, флотель, акватель. Так, в 1973 р. у Канаді на березі озера Гурон був побудований комплекс: акватель з підводним парком «Фатом файв», в якому прокладені маршрути для аквалангістів і акванавтів по найбільш цікавих місцях на дні озера (зарості екзотичних підводних рослин, фрагмент затонулого корабля).

Об'ємно-планувальне рішення туристського установи біля води у великій мірі залежить від ландшафту. З'явилися проекти підземних туристських установ, форми яких не руйнували емоційний вплив природного пейзажу. Так, у Литві будівля кафе на пляжі в Ніде майже повністю занурена в пісок, вдало поєднуючись з ландшафтом - приморськими дюнами.

У Франції в 1971 р. був розроблений проект підземного готелю на 424 номери. За задумом готель можна розмістити в будь-якому географічному районі - в горах, в центрі міста, під транспортними артеріями і площами, під аеропортом. Наземна частина будівлі займає невелику територію, забезпечуючи прийом туристів і вертикальний зв'язок з сімома підземними рівнями.

Розвиток водного туризму сприяв формуванню спеціальних туристських установ - прибережних і наплавних. *Прибережні установи* (ботель, ботокемпінг) водного туризму формуються за аналогією з туристськими готелями та туристичними базами, але розміщуються на ділянках обмежених розмірів, тому мають більш компактну композицію. Вибір композиційного рішення установи водного туризму залежить від його місця розташування, типу акваторії, видовий орієнтації житлових приміщень на водний простір. Композиція *наплавних установ* водного туризму (флотель, флотокемпінгів) може бути компактною з розміщенням на дебаркадері (наприклад, проект плавучого п'ятиповерхового флотеля у Швейцарії) або розосередженої з розташуванням вздовж берегової лінії (наприклад, типовий флотокемпінг в США). Флотелі можуть бути цілорічного використання (наприклад, чотириповерховий флотель «Русалка» в Амстердамі обладнаний власною котельнею) або сезонного (наприклад, екскурсійна баржа в таборі Стіпока на Дунаї).

Ботелі (рис. 5) і ботокемпінги розміщують у приміській зоні міст і зонах відпочинку на водному маршруті; флотель - в опорних пунктах туристського

водного маршруту, що мають визначних природне середовище, де є можливість організації полювання, рибальства, водного спорту. Флотокемпінги є проміжними пунктами туристського водного маршруту.

Наплавні установи мають значні переваги: можливість зміни місця розташування, трансформації структури, мобільність.

Пересувні (мобільні) туристські табори (рис. 2) мають можливість переміщення на іншу територію з швидким збором-розбиранням або трансформацією різних будівель і споруд. Мобільні туристські табори можуть бути кочовими і збірно-розбірними. *Кочові* - це різні причіпні, наплавні споруди, трейлери. *Збірно-розбірні* розрізняються за конструктивною ознакою:

- збірно-розбірні (з плоских або просторових елементів);
- контейнерні (з легких об'ємних блоків);
- пересувні (зі змінною ходовою частиною);
- такі, що трансформуються (змінюють свій об'єм за рахунок рухомих зовнішніх формотворчих конструкцій);
- об'ємні блоки в поєднанні з додатковими збірно-розбірними елементами;
- об'ємні блоки з елементами, що трансформуються;
- збірно-розбірні будинки з елементами, що трансформуються.

Особливість функціонування мобільних будівель - регламентована тривалість експлуатації на заданій території, яка виражається в ступені оборотності, що охоплює процеси транспортування і монтажу, експлуатації, демонтажу.

Застосування мобільних будівель в будь-яких рекреаційних установах забезпечує можливість створення на їх основі гнучкого матеріально-просторового середовища для задоволення постійно мінливих потреб людей у відпочинку, а також дозволяє дотримуватися екологічних вимог при будівництві та експлуатації комплексів масового відпочинку і туризму.

Сучасні мобільні будівлі, виготовлені та обладнані в заводських умовах, об'єднують в мобільні комплекси різного рекреаційного призначення з можливістю зміни місткості і функціонально-планувальної структури.

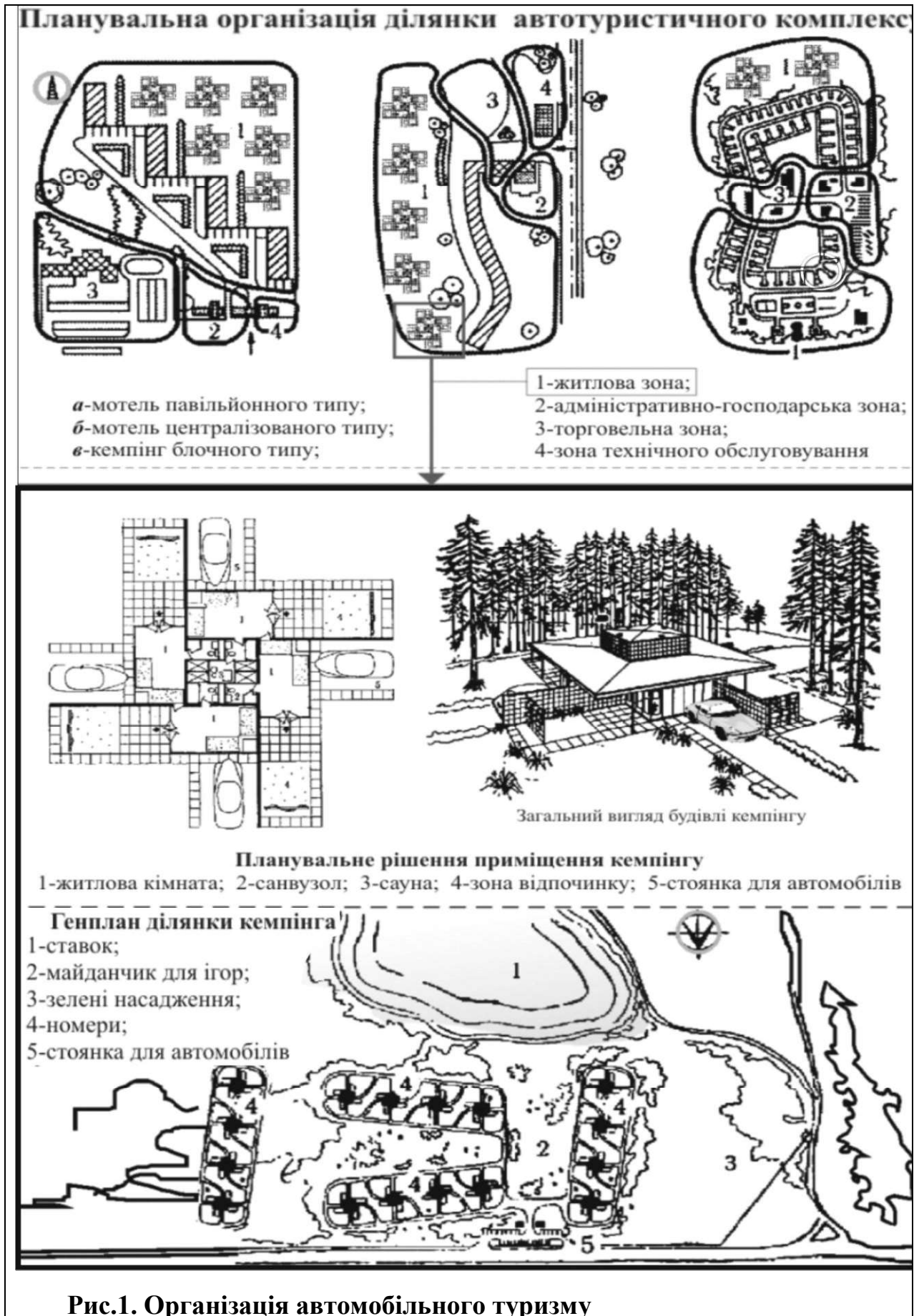

Рис.1. Організація автомобільного туризму

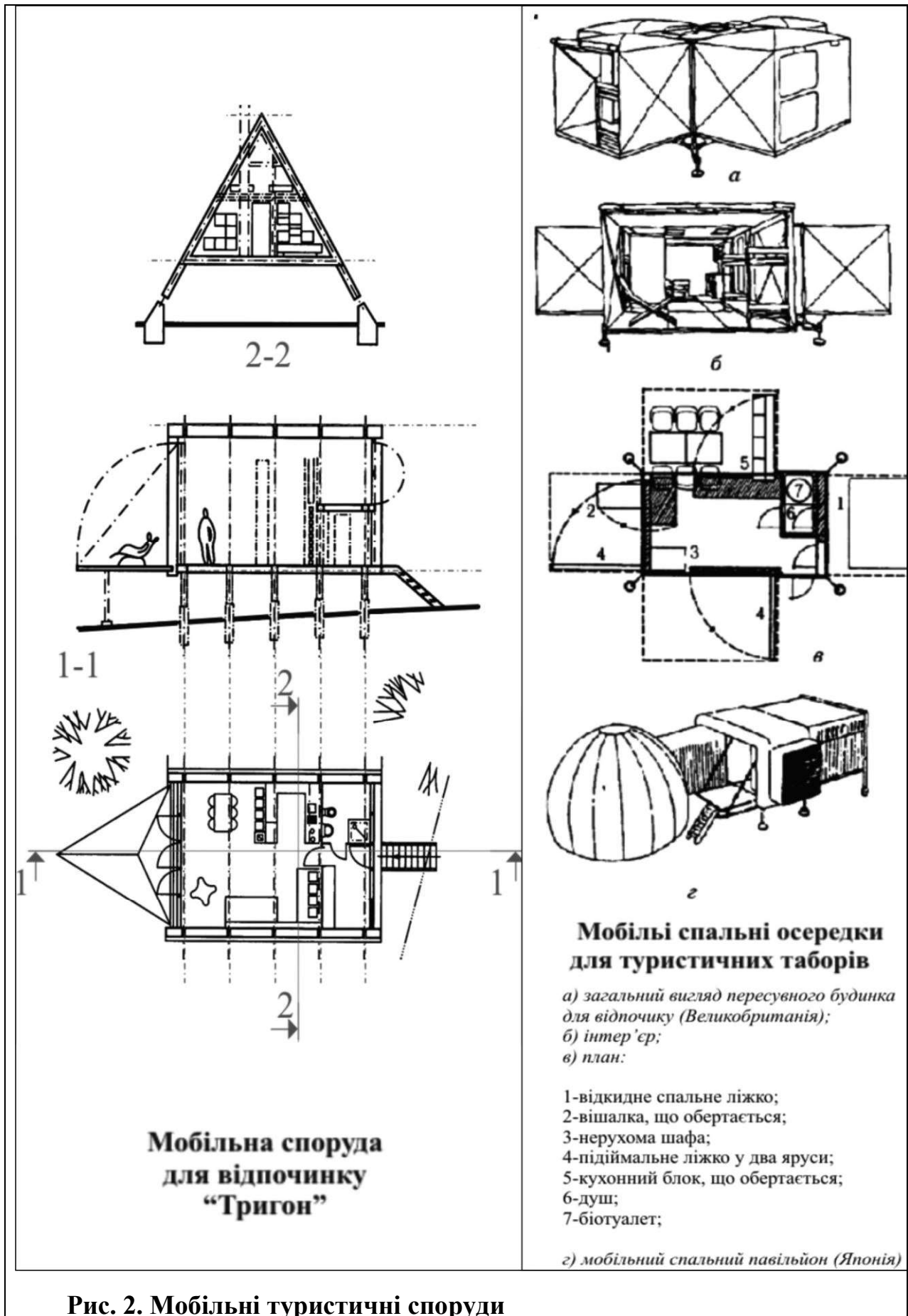
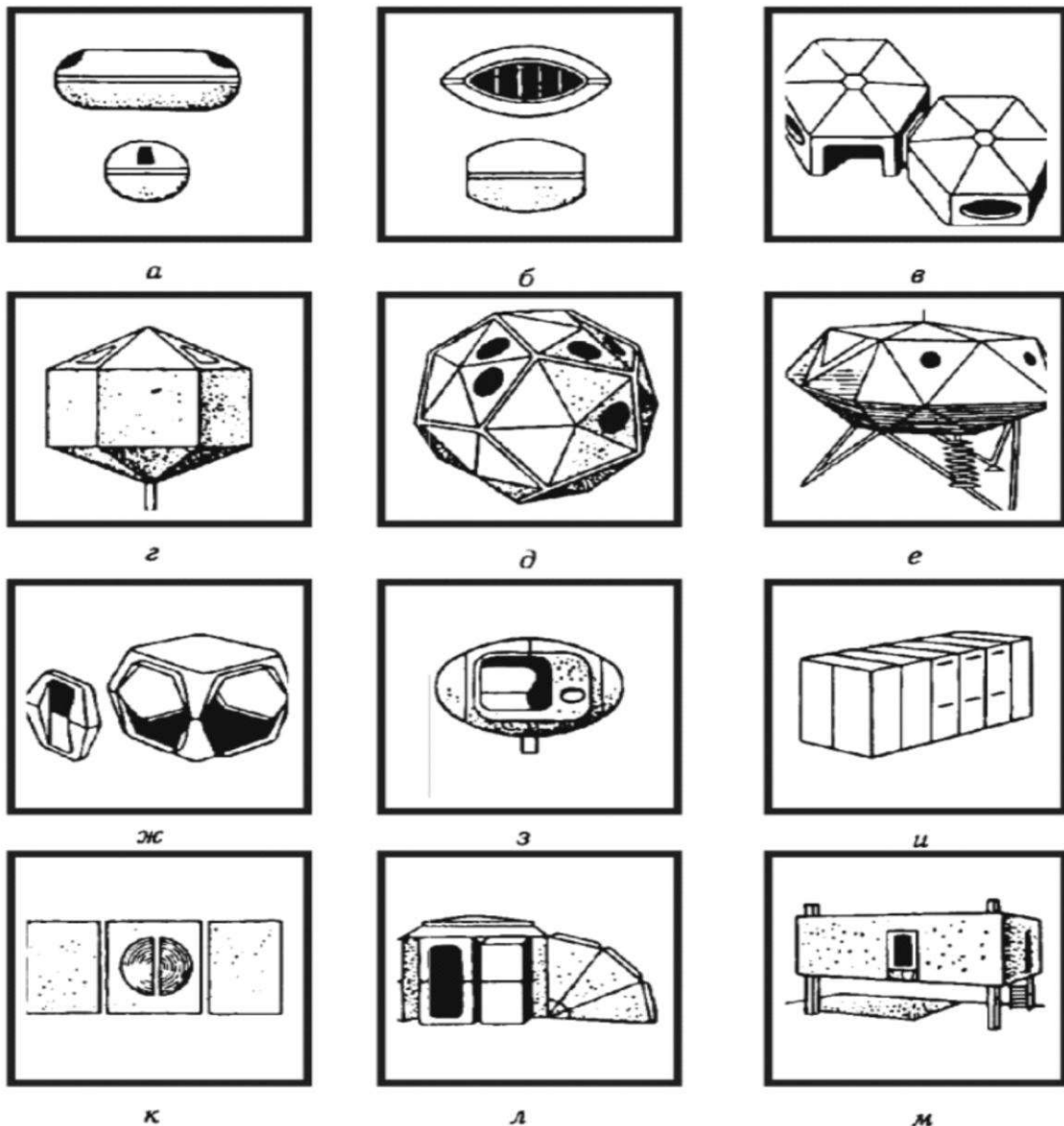

Рис. 2. Мобільні туристичні споруди

Мобільні об'ємні блоки для сезонного користування

а,б-армоцементні об'ємні елементи криволінійної форми (Росія);

в-пластмасовий об'ємний елемент (Великобританія);

г-багатогранний елемент (Польща);

д-об'ємний елемент "Додекаедр" (Великобританія);

є-багатогранний елемент (Франція);

ж-об'ємний елемент "Гексакуб" (Румунія);

з-пластмасові об'ємні елементи криволінійної форми (Франція);

і-об'ємний блок "Кеніг" (Німеччина);

к-стальний об'ємний блок "Капсула" (Японія);

л-об'ємний елемент, що розгортається (Німеччина);

м-об'ємний елемент "Тригон" (Швейцарія);

Рис. 3. Мобільні туристичні споруди

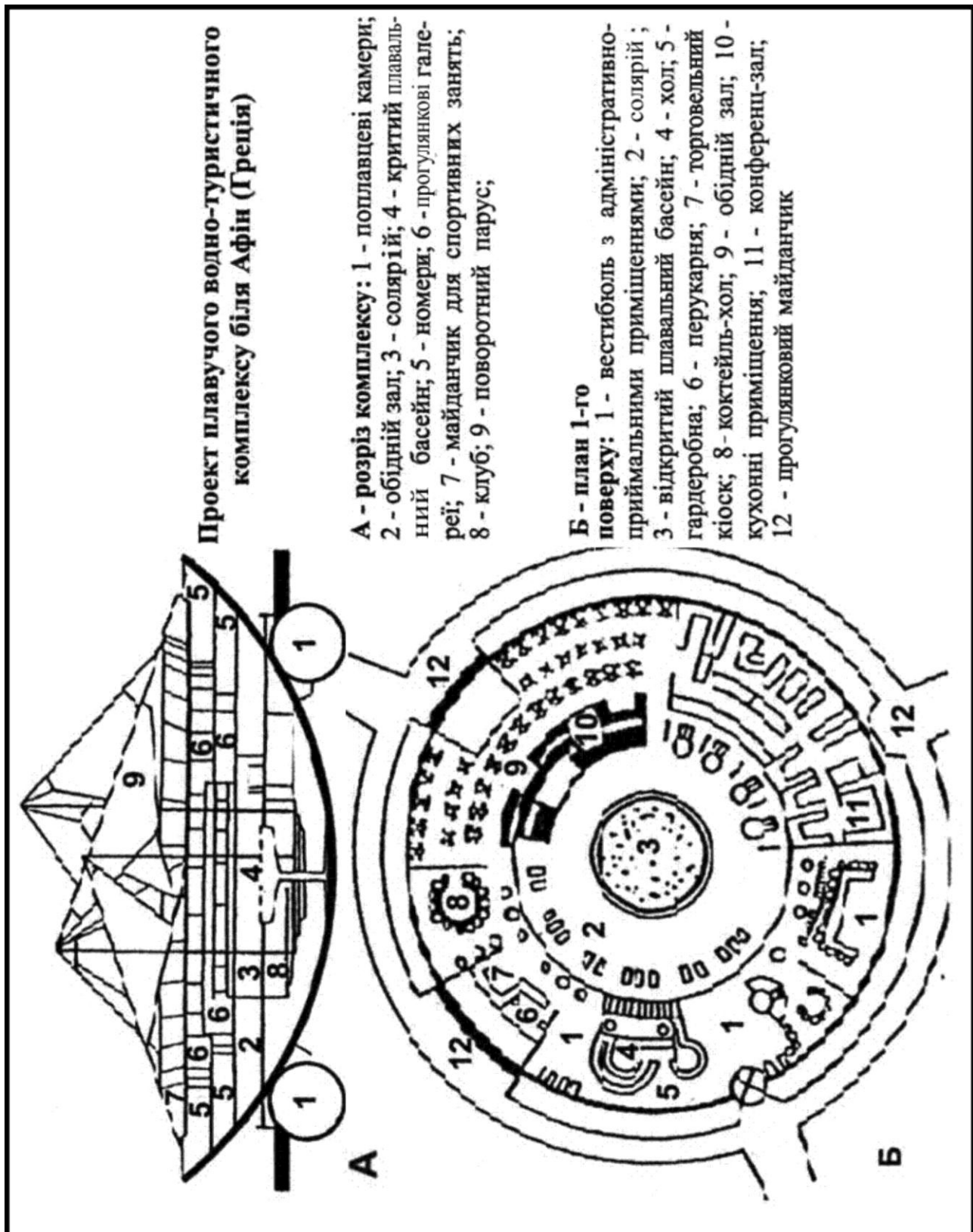

Рис. 4. Плавучий водно-туристичний комплекс біля Афін (Греція)

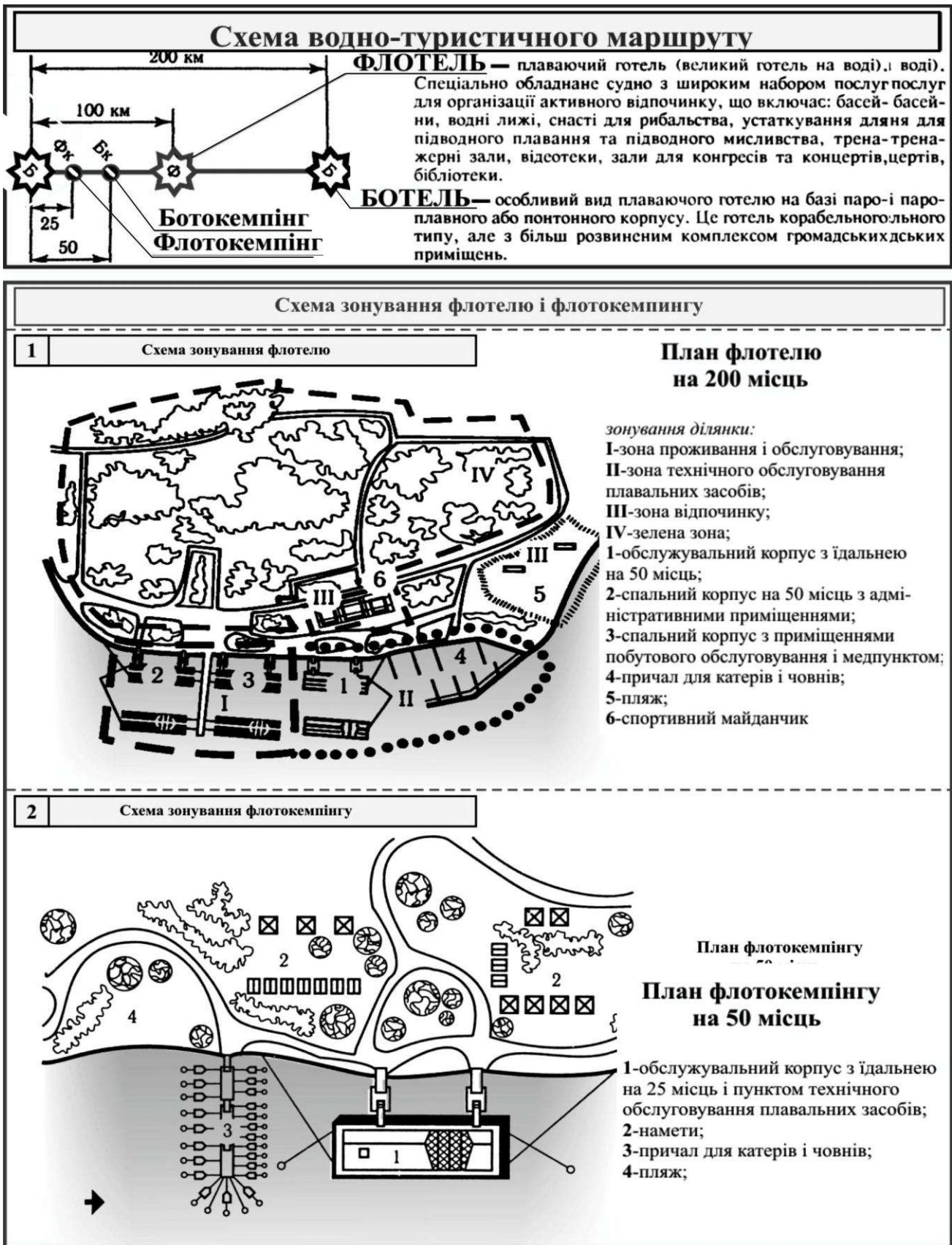

Рис. 5. Схема флотелю та флотокемпінгу

Література

1. Арифт Ю. В. Номера современных гостиниц. М.: 1976. – 39 с.
2. Горбунова Н. Н. Водные маршруты Украины. – М.: Физкультура и спорт, 1969. с. 3–7.
3. Лукьянова Л. Г., Цыбух В. И. Рекреационные комплексы. – К.: Вища шк., 2004. — 346 с.
4. Рязанский Н. М. Туристские спортивные маршруты: Перечень классифицированных туристских маршрутов на 1989-1992 годы. – М.: Профиздат, 1989. – С. 108–112.
5. Семенов В. С. Совершенствование форм эксплуатации гостиниц. – М.: Стройиздат, 1978 – 76 с.

Аннотация

В статье рассмотрены виды и примеры использования мобильных сооружений на туристических маршрутах при рекреационных комплексах.

Ключевые слова: бунгало, трейлеры, блокированные дома, приют, хижина, водно-туристический комплекс, флотель, флотокемпинг, мотель, автотуристические учреждения, кемпинг, трейлерный парк.

Anotation

The article deals with the types and examples of the use of mobile facilities at tourist destinations for recreational complexes.

Key words: bungalows, trailers, blocked at home, shelter, hut, water and tourist complex, Floatel, flotokemping, motel, avtotourist facilities, camping, trailer park.